

Halte 11: de Bonderkuil

Op de achtergrond horen we knetterende vlammen en af en toe een doffe slag. In de verte het geschreeuw van mensen die pijn lijden. De opgewonden kreten van afschuw van toeschouwers, tromgeroffel en gillende schoolkinderen.

Formele verteller

Op deze plaats kies ik ervoor om jullie gewoon de droge feiten te vertellen. Naar mijn mening zijn deze hallucinant genoeg en is het niet nodig om ze ook nog eens vormelijk te maken met een luisterspel.

Professor volksverhaal

Wel mijn beste vriend. Het gebeurt niet veel maar deze keer ben ik het met je eens.

We staan hier aan de Bonderkuil. Dit was de terechtstellingplaats van Wellen. Zoals jullie kunnen zien, ligt deze op de grens tussen Kortesseem, Wellen en Wimmertingen. Dit was geen toeval. In de meeste gemeentes was dit zo. Het was immers de gewoonte om de lijken aan de galg te laten hangen na de terechtstelling. U kan zich voorstellen dat deze lichamen in staat van ontbinding een vreselijke geur verspreidden. En niet alleen dat, ook voor de volksgezondheid was het beter om deze toestanden ver, ver van de dorpskern te houden.

In totaal werden op deze plaats 19 mensen terechtgesteld.

Op 16 juni 1774 werden Jan van Muysen, Tilman Van der Meer en Arnold Voortmans gewurgd aan de paal. Van Muysen werd daarna nog onthoofd. Paalwurging werd aanzien als een milde straf, die men toekende aan mensen die goed meewerkten met het onderzoek. De paalwurging was dus een straf voor verklikkers, voor mensen die andere mensen aan de galg praatten.

Op 1 augustus 1774 werden Jan en Herman Lycops, Jan Claes, Huib Claes, Guiliam Gilissen, Gysbert Gerrits, Pieter Stassen en Hendrik Roebben gewurgd aan de paal. Stassen werd op voorhand nog geradbraakt.

7 september 1774 was een uitzonderlijk bloeddorstige dag hier aan de Bonderkuil. Die dag werden Francis Stevens, Nol Gielen, Peter Vuegen, Hendrik Cox en Mathijs Goffings levend verbrand op de brandstapel.

Diezelfde dag werden ook Nicolaas Huntjens, Willem Huntjens, Huub Motmans, Hendrik Frisson, Jan Depiere en Gilis Vreven om het leven gebracht door paalwurging.

Op 5 maart 1775 werd Tilman Swennen gewurgd aan de paal.

Op 17 augustus 1775 werd Catherina Billen de rechterhand afgehakt. Ze werd daarna nog geradbraakt en verbrand.

Op 4 november 1775 werden Willem Voortmans en zijn zoon Pieter-Jan gewurgd aan de paal.

En op 5 januari 1776 kwam een einde aan dit trieste lijstje terechtstellingen.

Op die dag werd Gysen Creeten door paalwurging om het leven gebracht.

Formele verteller

Dit was echter niet de enige plaats van terechtstelling voor de Wellense Bokkenrijders. Ook in Luik werden enkele van hen om het leven gebracht. Tijdens het proces tegen de Wellense Bokkenrijders werden in totaal 29 mensen terechtgesteld. Op een totaal van 31 aanhoudingen is dit cijfer fenomenaal. Slechts twee mensen ontsnapten uit de klauwen van de dood: één ontsnapte en één kreeg genade.

Van Groot-Wellen alleen al werden, van 1774 tot 1776, 116 personen als medeplichtig Bokkenrijder genoemd. Naast de 31 gearresteerden werden er in totaal nog 85 beschuldigd.

Dit betekende dat in dat kleine dorpje van toen zowat de helft van de mannelijke bevolking ervan beschuldigd werd Bokkenrijder te zijn geweest!

Professor Volksverhaal

Als u dit droge cijfermateriaal hoort dan kan u zich gemakkelijk voorstellen

dat er in het dorp een sfeer heerste van angst, verdachtmakingen en verraad.

Veel ondervraagden beschuldigten tijdens folteringen immers om het even wie. Daarnaast werden beschuldigten geconfronteerd met valse verklaringen onder foltering afgelegd en nam men wraak, door familieleden van de aantijger te beschuldigen. Zo ontstond er een vicieuze cirkel van verdachtmakingen, beschuldigingen, arrestaties en terechtstellingen.

Formele verteller

De regisseur van dit trieste plaatje was ongetwijfeld drossaard Hollanders. De man joeg als een bezetene op zijn zelfgecreëerde waanbeelden van op bokken rondvliegende duivelsaanbidders. Het werd zo erg dat men hem uiteindelijk van hogerhand heeft teruggefloten. Hij verkreeg onder folteringen de meest waanzinnige verklaringen. Uiteindelijk heeft men hem van het onderzoek afgehaald en heeft men het onderzoek laten overbrengen van Munsterbilzen naar Luik.

Professor volksverhaal

Ook de toenmalige Katholieke Kerk liet zich niet onbetuigd in dit trieste verhaal. De verdachten hadden immers de kans om naderhand hun verklaringen die onder folteringen waren afgenomen, terug in te trekken. Maar dit gebeurde zelden! En waarom niet? Omdat de aanwezige priesters hen op het hart drukten hun verklaringen NIET te herroepen want anders zouden ze hun zielenheil verliezen en in de hel geraken!

Formele verteller

Een mooi voorbeeld van deze werkwijze is het proces tegen Catherina Billen, weduwe van de eerder veroordeelde Jan Lycops en gewezen uitbaatster van Herberg De Pluym.

Als herbergierster was Trien een vrouw die graag praatte en tijdens haar eerste ondervragingen vertelde ze dan ook honderduit. Op dat moment wist

ze niet waarom ze gevangen was. En haar ondervragers maakten daarvan slim gebruik.

Uit die vrijwillige verklaringen zou men later details plukken die op het eerste zicht onbelangrijk waren maar die drossaard Hollanders in verband bracht met de duivel. Zo vertelde ze dat ze in haar herberg eten serveerde voor enkele mannen die haar geholpen hadden. Ze gaf hen ongezouten vlees, brood en vlaaien. Het feit dat het vlees ongezouten werd opgediend, was voor de onderzoekers van groot belang. Zij zagen hierin de hand van de duivel want die was tegen zout!

Na die eerste ondervraging werd Catherina Billen geconfronteerd met de verschillende getuigenissen die belastend waren voor haar. Zelfs haar eigen zoon had onder folteringen verklaringen tegen haar afgelegd. Hij vertelde ondermeer dat ze de Bokkenrijders een kinderhemd geschonken had waarvan die een lont maakten. Volgens anderen zou ze tijdens een eedaflegging van één van de Bokkenrijders, koeken en vlees bereid hebben met hosties. Dit werd aanzien als een zware godslastering.

Het feit dat al deze verklaringen werden afgelegd onder zware folteringen maakte de bewijslast niet minder zwaar.

Catherina Billen ontkende later echter alle beschuldigingen.

Professor volksverhaal

Dan werd ze verwezen naar de pijnbank en kreeg vier uren kleine tortuur. Dat wil zeggen dat bij haar de duimschroeven werden aangedraaid. Ze bekende alles wat de ondervragers wilde horen maar telkens de duimschroeven werden losgemaakt, ontkende ze de feiten weer. Om tien uur 's avonds werd ze onderworpen aan de grote tortuur en werd ze opgetrokken aan de wipgalg. Pas dan beaamde ze alle beschuldigingen.

Twee dagen later bezochten de Wellense schepenen haar in Luik en Trien Billen trok haar bekentenissen opnieuw in. Een week later, weeral onder een foltering, hield ze zich bij haar bekentenissen. Ze vroeg dan excuus om de herroepingen en verklaarde dat velen van de hostiekoek had gegeten.

Daarop wou ze "leven of sterven."

Waarom hield deze vrouw zich zo standvastig en overtuigend bij haar verklaringen? Wel, men had haar ingeprent dat als ze herriep wat ze onder tortuur had gezegd, dat ze dan zou sterven zonder de gratie Gods. Het arme wicht dacht dat ze dan rechtstreeks naar de hel zou gaan! En ze hoopte met de bekentenissen toch nog haar hemel te kunnen verdienen!

Wat ze wel nog deed was het herroepen van de namen van haar medegevangen die ze onder tortuur beticht had.

Op 17 augustus 1775 werd ze als enige die dag, op de plek hier aan de Bonderkuil terechtgesteld. Haar rechterhand werd afgehakt en aan een paal vastgespijkerd. Ze werd op een rad gebonden en elk botje in haar lichaam werd gebroken. Dadelijk erna werd ze uit gratie gewurgd waarna haar lichaam werd verbrand.

Dit alles onder toezicht van de toegestroomde dorpingen. In die tijd was het zelfs de gewoonte dat de kinderen van het dorp werden opgetrommeld om de terechtstellingen bij te wonen als stichtend voorbeeld. Tijdens de lugubere feiten speelde men luidruchtig op trommels om het geschreeuw en de mogelijke vervloeking van de terechtgestelden te overstemmen.